

Evoluția igienei la români: „Pe noi ne spăla mama ploaie”

- Mihaela Stoica
- Duminică 20 feb 2011

Sute de bucureșteni se mai spală și astăzi la baia comunală "Grivița, singura rămasă

Igiena în rândul românilor reprezintă o problemă. Asta dacă te iei după studiile făcute atât de Ministerul Sănătății, cât și de diferite companii, care arată că, în medie, un român folosește pe an doar patru săpunuri și două tuburi de pastă de dinți.

În afara consumului de produse de curățire personală și dincolo de sărăcie sau educație, o problemă principală o reprezintă, în continuare, lipsa apei curente și a canalizării.

Un studiu al Eurostat arăta că, în 2008, 41% din populația României trăia în locuințe fără apă curentă, fără baie și cu WC în curte sau la capătul holului.

În cele 2.605 localități din România, la sfârșitul anului 2009, existau fizic 658 de rețele de canalizare, din care 516 erau funcționale și doar 21 conforme, restul fiind în diferite stadii de execuție, potrivit datelor Administrației Naționale „Apele Române”.

În aglomerări de peste 10.000 de locuitori (orașe mari și mijlocii, mediul urban), 78,45% erau racordați la rețelele de canalizare. În aglomerări cu 2.000 - 10.000 de locuitori (orașe mici, comune și sate, predominant mediul rural), doar 9,23% erau racordați la rețelele de canalizare.

Un studiu al Ministerului Sănătății arată că nu doar lipsa condițiilor este problema. Numai jumătate dintre români se spală pe mâini după ce merg la toaletă sau după ce îngrijesc un animal, iar unul din patru români nu se spală pe mâini după ce schimbă scutece.

Coroborând toate datele prezentate mai sus, evoluția românilor din punct de vedere al igienei pare să aibă întârzieri.

Băile romane, devenite bordeluri

Care era însă igiena românilor înainte? Marius Diaconescu (foto), lector dr. la Facultatea de Istorie a Universității București, afirmă că românii au fost dintotdeauna deficițari în privința curățeniei personale, dar nu au fost singurii. “În Evul Mediu, toți străinii ne-au văzut jechoși. Pe noi ne spăla mama ploaie. Nu vreau să jignesc pe nimeni, dar așa a fost. Nu numai pe noi ne-au văzut așa, ci și pe unguri, bulgari sau pe alții. Probleme erau în întreaga Europă. Doar boierii învățaseră, în timp, câteva noțiuni de igienă. Ei mai aveau câte un lighean în care să se spele. Abia de prin secolele XIV – XV avem acest lucru. Mărturie stă instituția medelnicerului, cel care ținea ligheanul domnitorului. La țărani este exclus așa ceva. Atunci când se spălau o făceau în pârăul din fața casei, propriu-zis, nu făceau baie”, afirmă istoricul.

Potrivit acestuia, igiena este o chestie modernă. Toți erau “murdari” înainte, iar cauza a pornit odată cu declinul fostului Imperiu Roman care a condus la transformarea băilor publice în locuri de desfrâu. “Romanii erau foarte curați, aveau băile alea termale. A venit, însă, Biserica, care a distrus băile publice pentru că acestea deveniseră un fel bordeluri. Biserica a spus că le închide pentru a nu mai exista noțiunea de desfrâu. Murind aceste băi publice, a murit și noțiunea de igienă.”

Copiii boierilor, îmbăiați zilnic de către doică

În secolul al XVIII-lea, casele boierilor munteni erau “foarte curate”, iar copiii “îmbăiați” zilnic de către doică, după cum scria florentinul Anton Maria Del Chiaro, fost secretar de limba italiană al domnului Constantin Brâncoveanu.

"Copiii sunt îmbăiați zilnic până la vârsta de 7-8 ani. Doica nu uită să facă copilului un semn negru pe frunte contra deochiului... Casele sunt foarte curate, și prin odăi sunt împrăștiate ierburi mirositoare ca pelin, jales, mîntă, cimbru, și alte ierburi, care împrăștie un miros plăcut și sănătos. Valahii detestă obiceiul de a ține în casă vase pentru necesități de noapte, și în toiu iernii se duc la locul comun, situat departe, la extremitatea clădirii", scria el după vizita efectuată în Țara Românească, în 1709.

Secolul al XIX-lea aduce o „inovație” în societatea burgheză românească – camera de baie, ca loc destinat exclusiv igienei personale. „În mediul rural, însă, lucrurile stau ca și înainte. Țăranul se spală efectiv o dată pe an, vara, la rău. El nu folosește săpunul, apa caldă, iar noțiunea de igienă personală este străină lui”, notează conf. dr. Alin Ciupală, șeful catedrei de Istoria Românilor din cadrul facultății mai sus menționate.

„Țăranul nu-și spală niciodată ȋtării”

După jumătatea secolului, eforturilor autorităților de a-i învăța pe țărani elemente de igienă se lovesc de o puternică rezistență din partea lor. “Spiru Haret, atunci când realizează politica de emancipare culturală și spirituală a țăranului, are în vedere și preocupări legate de igiena personală. Totodată, în 1910, în momentul în care sunt organizate circumscripțiile medicale la sate, noii medici de sat vor încerca să schimbe starea din punct de vedere al igienei. Înainte de acest an existau medicii de plasă (un județ era împărțit în mai multe plase), iar unul singur nu putea face însă față, pentru că avea prea multe sate pentru ca activitatea lui să fie eficientă. Cel puțin, din punct de vedere medical, lucrurile încep să se schimbe din 1910. Rezistența țăranilor la <<noile elemente>> va ține până la Primul Război Mondial. Dacă vorbim de lumea satului, trebuie să ținem cont și de conservatorismul țăranului român care nu apelează la medic decât în ultimă instanță când, din păcate, medicul nu mai poate interveni”, adaugă istoricul.

Medicul oftalmolog Gheorghe Crăiniceanu afirma în lucrarea sa “Igienă Țăranului Român” (1895) că îmbrăcăminte țăranului “este mizeră”, iar “albiturile, cămașa și ȋtării niciodată nu le mai spală”. “Baie caldă generală niciodată nu fac nici femeile, nici bărbații, și aceștia nici pe cap nu se spală decât excepțional și unii dintre ei. Se înțelege lesne în ce stare e pielea țăranului. Un strat de murdărie stă întotdeauna pe dânsa”, afirma, la rândul său, medicul Constantin Popescu în anul 1896.

Totodată, Constantin Baer afirma, în același an, că „țăranul român nu se teme de gunoaie, din contră, el crede că sunt priincioase sănătății, și de aceea nu se îngrijește să le îndepărteze dinaintea casei”.

În lucrarea „Modernizarea lumii rurale din România în a doua jumătate a sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea” (2005), antropologii Constantin Bărbulescu și Vlad Popovici vorbesc despre “lenea” care este o caracteristică a țăranului român. Cei doi citează, în lucrarea lor, mai multe personalități marcante din domeniul medicinei sfârșitului de secol XIX și început de secol XX. Astfel, potrivit medicilor Nicolae Manolescu și I. Felix țăranul își depunea, la sfârșit de secol XIX, “excrementele împrejurul casei, împrejurul gardurilor, coșarelor etc. Adică oriunde găsește un loc mai retras, fără să aibă un loc ales pentru această trebuință naturală”.

Sfaturile de igiena intimă ale medicului Piscupescu

Constanța Vintilă Ghițulescu, cercetător la Institutul de Istorie „N. Iorga” din București, scria într-un articol publicat anul trecut în [Dilema Veche](#) despre numeroasele maladii venerice - leucoree, blenoragie (numită în epocă sculament), sifilis (sfrîntie sau boala galicească), scabie – prezente în secolul XIX la femeile din toate păturile sociale, ca urmare a igienei intime deficitare. La 1780, doctorul Andreas Wolf vorbea de o „scurgere albă”, probabil leucoree, specifică multor femei din toate păturile

sociale. „Scurgerea albă este atât de deasă în toată țara, încât majoritatea femeilor o crede ca urmare naturală a conviețuirii cu bărbatul“. Tot el arată omniprezența scabiei sifilitice, a blenoragiei și a sifilisului în rândul moldovenilor. Totodată, doctorul Constantin Caracș scria în a sa “Topografie a Munteniei” despre bolile, născute și propagate din cauza lipsei igienei: „Sifilisul este răspândit astăzi în toată țara de prostituatele păcătoase, care cutreieră fără rușine cîrciumile satelor“.

În 1829, medicul Ștefan Piscupescu oferea soluții “cercate” pentru eliminarea diferitelor boli venerice. Principalul sfat era folosirea, din abundență, a apei călduțe: “Ținerea curățeniei acestui mădular ce ține frumusețea trupului este apa cea caldă îndestul a să urma, însă nu numai îndată după toată împreunarea, ci și canonisit pe toată ziua de două ori, pentru curățenia balelor ce se slobod dintr-însul pe toată ziua“. Totodată, curățenia intimă trebuie susținută “îndată și după toată îngălăciunea împreunării din care apoi să ține și virtutea a sănătății și a frumuseții chipului“.

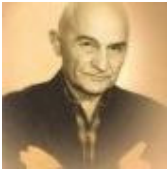
Sfaturile medicului Piscupescu, citat de Constanța Vintilă Ghițulescu, se adreseau tuturor, dar în primul rând prostituatelor. “Este într-o adevăr de mirare cum să sîrguiește fămeile de obște cu scumpătate la curățirea capului și a chipului și petrec cea mai mare parte a zilei în găteala lor, iar curățenia trupului și mai ales pârtenia rușinii cea de taină le năpustesc în scîrba lor ca cum n-ar fi și acelea împreunate de chipul lor“.

Orășenii interbelici foloseau Kalodont

Istoricul Ioan Scurtu notează că în perioada interbelică igiena pentru „covârșitoarea majoritate a populației rurale” era o problemă „extrem de relativă”, însă „pentru o bună parte a orășenilor era o chestiune importantă, căreia i se acorda o atenție specială. Astfel, pentru igiena gurii, orășenii foloseau pasta de dinți Perlodont, care costa 24 de lei tubul, Kalodont sau Chlorodont.

La sate însă, în „săptămâna igienei”, jandarmii îi alergau pe țărani, în încercarea de a-i obliga să folosească săpun.

O imagine expresivă a modului de abordare a curățeniei la sate a prezentat-o și regretatul scriitor Octavian Paler (foto), care în al său jurnal „Deșertul pentru totdeauna”, apărut în 2011, vorbea despre anii '30, perioada copilăriei sale: „Preocupări de igienă nu existau. Peste orice rană mai mare, unde <<foaia tăieturii>> nu avea destulă putere ca să oprească sângele, puneam pământ. Dar toate acestea îmi par azi aproape neverosimile. Și îmi dau sentimentul că sunt indiscret. Mă uit, parcă, prin gaura cheii la un copil care-mi e, pe jumătate, străin”.

“La Biserică nu puteai merge neîmbăiat”

Dacă în Evul Mediu românul se spăla doar de trei ori în viață - la naștere, nuntă și moarte - deja din secolul al XIX-lea ritualul băii săptămânale era împământenit. “Ritualul băii săptămânale cu copii, părinți sau bătrâni exista, indiferent de cât de săracă era familia respectivă, pentru că trebuiau să meargă la Biserică. Morala asta creștină a cultivat partea de igienă trupească pentru că nu puteai primi cuvântul Domnului într-un trup <<spurcat>>”, afirmă dr. Doina Ișfănoni, cercetător etnolog la Muzeul Satului „Dimitrie Gusti”.

Ca mărturie în acest sens stă și afirmația lui Paler, din jurnalul său: “Dangătul clopotului de la biserică era, în fiecare duminică dimineață, semnalul că trebuia să mă spăl, să mă îmbrac frumos, pentru a-mi însoți tatăl care, ca epitrop, ținea să nu-și lase strana goală niciodată”.

Doina Ișfănoni (foto) afirmă că, oricum, “existau mari probleme legate de igiena așa cum este ea înțeleasă astăzi”. “În privința igienei spațiului de locuit, în special în secolele XVIII – XIX, lucrurile erau dramatice. Dacă vara nu era o problemă, în timpul iernii era cu adevărat dificil. În foarte multe zone de câmpie, de exemplu, modul de încălzire al casei era cu ceea ce se numește tizic, o balegă ucată care se băga în sobe și crea condiții foarte nesănătoase în încăperi. Femeile își curățau, însă, casa, scoteau tot, spălau, văruiau, lipeau pe jos. Spațiul se igieniza la o cadență de 5-6 luni, de marile sărbători. Existau rigori cutumiare. Dacă pereții erau de lemn se spălau cu leșie, dacă casa era de pământ sau din paiantă se văruiau. În Muntenia și Oltenia curțile erau mai în dezordine. Transilvania era, însă, mai riguroasă datorită Imperiului Austro-Ungar, care a obligat la sistematizare. Curtea nu mai era atât de spațioasă, însă era mai multă ordine, având chiar și pavaj”.

Același Octavian Paler își amintea că “înainte de Crăciun, mama spăla cu leșie podeaua, chinuindu-se să curețe praful intrat în fibra scândurilor. Apoi, scotea din lavițe hainele cele mai bune”.